

Hur mycket är en standard värd?

En artikel om kostnader som uppstår till följd av att geodata inte är standardiserade

Hur mycket är en standard värd?

Idag är geodata en självklar del i en digital samhällsbyggnadsprocess och betydelsen av denna har blivit ett hett samtalsämne de senaste åren.

Geodata är ett måste för att genomföra stora projekt inom bland annat infrastruktur, men för att informationen ska kunna användas på ett bra sätt så krävs det att den är strukturerad och enhetlig. Det är något som den sällan är och data måste ofta bearbetas och struktureras innan den kan användas. Detta är något som kräver tid och ekonomiska resurser. Men hur stora kostnader rör det sig om egentligen, varför uppstår problemen och vad kan man göra för att motverka dem? Agima har pratat med tre personer som alla har erfarenhet av effekten av icke standardiserade geodata och dess påverkan på samhällsbyggnadsprocessen.

Av Agima Management AB

Datasamordning, skyffla data, tvätta data – kärt barn har många namn

Alice Hugosson är konsult på Agima och arbetar med datasamordning åt olika kommunala kunder. Hon kallar det skämtsamt för att "skyffla data". Det handlar om att ta emot data från olika leverantörer och producenter för att sedan bearbeta informationen så att kunden kan använda den i sina system. Hon hanterar olika typer av geodata, där parkinformation, information om infrastrukturkonstruktioner och kommunala baskartor bara är några exempel. Det spelar ingen roll vilken typ av data jag arbetar med, informationen kräver

alltid handpåläggning för att vara användbar för kunden, säger Alice.

Toomas Björck arbetar med data- och informationshantering på Afry. Precis som Alice så jobbar han med att hantera data men i hans fall gäller det oftast stora infrastrukturprojekt som Förbifart Stockholm. Toomas berättar att han gjort karriär på att hantera stora och komplicerade datamängder som saknar standardisering och att han ofta kallas in i projekt där informationshanteringen är särskilt utmanande. Även han håller med om att det vore bra om informationen var mer enhetlig och välkomnar standarder. Datahanteringen är en stor utmaning i alla projekt och hur man löser det varierar från projekt till projekt.

Vi har känt till problemet i 30 år

Att geodata sällan är enhetlig och strukturerad inom samhällsbyggnadsbranschen är välkänt och Alice och Toomas är inte ensamma om att samordna, skyffla, tvätta och hantera data i de projekt de arbetar i. Någon som också har stor erfarenhet av geodata och standardiseringen av dessa är Pontus Bengtson, som arbetar med digitalisering på Plan B. Pontus har stor erfarenhet av standardiseringsfrågor och när han får frågan om det är avsaknaden av standarder som står i vägen för digitalisering av branschen så säger han:

"Jag köper inte ursäkten att det saknas standarder. Inget projekt har någonsin hindrats av att det inte finns standarder. Finns det en vilja att göra något så löser man det oavsett om det finns en standard eller inte."

– Pontus Bengtson

Däremot belyser Pontus komplexiteten i samhällsbyggnadsbranschen. Många inser att mycket mer skulle kunna göras för att processen ska fungera bättre, men det har varit för lätt att tjäna pengar och leverera mediokra resultat. Dessutom kostar det att standardisera och få skulle våga stoppa ett byggprojekt för att en leverantör inte levererar bygghandlingar på rätt sätt, då det står alldeles för mycket på spel.

Vi har känt till problematiken och använt samma argument i 30 år men ändå har vi inte åstadkommit förändring, säger Pontus. Vi måste bli ännu bättre på att prata om nyttorna på årsbasis och kanske är timingen rätt nu när digitaliseringen står så högt upp på agendan.

Standardiserade geodata behövs i hela samhällsbyggnadsprocessen

Det är tydligt att mer enhetliga geodata skulle innebära stora nyttor såsom, snabbare processer och bättre informationsflöde, vilket skulle gynna stora bygg- och infrastrukturprojekt. Men det finns även andra sammanhang standarder skulle vara till hjälp. Till exempel för att uppdatera kommunala baskartor med hjälp av relationshandlingar eller vid utbyte av

information i olika myndighetsprocesser. Många organisationer kan också vittna om svårigheterna med att byta kartsystem då informationen är svår att flytta från ett system till ett annat utan att tappa information eller kvalitet. Detta leder till inläsningseffekter som gör det svårt att byta systemleverantör. Om det hade funnits tydliga specifikationer för informationsutbyte så hade detta underlättats och kostanderna för systembyten minskat.

I rapporten *Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggingsprocessen, 2019-04-26*, konstaterar Lantmäteriet att det finns ca 150 informationsmängder i samhällsbyggnadsprocessen som behöver standardiseras. Om all data skulle tillgängliggöras nationellt på ett standardiserat sätt så uppskattas samhällsnyttorna till 22,5-42,6 miljarder kronor per år. Just nu pågår därför arbete på Lantmäteriet för att ta fram specifikationer för detaljplan och byggnad.

Smart Built Environment-projektet *Nationell standardisering för digital samhällsbyggnadsinformation*, vilket Pontus är projektledare för, utreder vilka standarder som är av störst intresse för branschen att utveckla för att få fullt fungerande digitala informationsflöden. Projektet pågår fram till sommaren och resultatet blir ett ramverk för tre st standardiseringsstrategier som gäller fram till 2030. I arbetet med den första strategin, för perioden 2021-2023, kan man redan se stora effekter av standardiserade geodata inom flera delar i byggprocessen. Pontus välkomnar GISS medlemmar att engagera sig i referensgruppen, där det särskilt önskas delaktighet från fler kommuner.

Med bra beställare minskar problemen

Det är tydligt att oenhetliga data är ett återkommande problem i alla delar i samhällsbyggnadsbranschen. Däremot kan svårigheterna skilja sig stort. De stora projekten hanterar ofta många och komplexa datamängder, men likheten mellan projekten skapar möjligheten att kunna bygga upp en medvetenhet kring problemet och därmed lämnas mindre åt slumpen. I mindre projekt är förutsättningarna andra och ofta har man inte haft möjlighet att bygga upp en medvetenhet kring problemet.

Alice berättar om ett mindre projekt på Trafikkontoret på Stockholm stad, där man tagit hjälp av henne för att hantera information om diverse parkobjekt. Ett exempel är information om utrustning på lekplatser och planteringsytor som behövs för planering och underhåll av stadens parker. Informationen har upprättats av de entreprenörer som bygger eller underhåller parkerna, och levereras till staden i ett format och i en struktur som leverantören finner lämpligt utifrån deras perspektiv. Staden har börjat ställa krav på leverantörerna men än så länge har det inte haft så stor effekt. Det blir Alice uppgift att kontakta entreprenörerna och be dem om nya data enligt de specifikationer som staden tagit fram. Ofta är tidsaspekten avgörande och istället för att vänta på korrekta leveranser tvingas staden kartera om informationen utifrån de CAD-ritningar som ursprungligen skickats in.

“Det är synd att informationen inte kan vara mer enhetlig, för då hade vi kunnat lägga mer tid på att göra analyser och använda informationen på smarta sätt. Till exempel för att prediktera underhållsbehov eller automatisera processer.”

– Alice Hugosson

Alice berättar även om att hon i flera projekt som datasamordnare pratat med många som inte själva är vana vid att hantera data utan tycker det som Alice pratar om är lite ”huffens puffens”. Det innebär att hon inte bara måste förstå den geografiska informationens struktur och innehåll, utan även vara bra på att förklara nyttan med att följa specifikationer. Det går därför åt mycket tid att prata med inblandade parter både internt och externt, berättar Alice.

Något som blir tydligt i Alices exempel, och som även Toomas berättar om är att det nästan alltid krävs handpåläggning för att geodata ska vara användbar. Detta grundar sig mest i otydligheter i vad beställaren förväntar sig, och vad som därmed levereras. Alice anser att det här är ett område som många behöver lära sig mer om för att processerna ska fungera smidigare, och det vore bra om ansvar och roller kunde tydliggöras. Kraven som ställs på informationen måste vara tydliga redan i upphandlingskedet men samtidigt vara förankrade hos de som arbetar med informationen. Både Toomas och Pontus har dragit samma slutsatser.

”Det finns egentligen inte någon brist på standarder. Problemet är snarare att det ofta råder en osäkerhet kring valet av standard.”

– Toomas Björck

Pontus lyfter fram att det är standardiserade processer vi vill ha och att det där ingår enhetligt strukturerade data. Utan dessa ser han att automation är omöjlig. Utvecklingen mot standardiserade processer är något som ställer stora krav på ledarskapet som både ska se till att pågående projekt levererar samtidigt som man transformerar verksamheten till framtidens processer. ”Att hantera denna paradox kräver ett krasst men mjukt ledarskap som inte kan drivas på ett traditionellt sätt där man sätter upp mätetal för allt som ska åstadkommas”, säger Pontus.

Att ta nästa steg

Idag är bristen på enhetliga geodata ett problem som skapar merkostnader i nästan alla projekt inom samhällsbyggnad. Anledningen till detta är inte en brist på standarder för geodata, utan att man inte nyttjar dem på ett bra sätt. Flera berättar om att man i beställningsskedet inte specificerar tillräckligt tydligt hur data ska levereras. Detta kan bero på att man är osäker på hur man längre fram i projektet vill nyttja datan. Det som också framträder som en anledning till att man i så många projekt har oenhetliga geodata är att man vid leverans ofta har kort om tid. Därför går det ofta fortare att hantera den levererade datan än att begära en ny leverans av data. Processerna behöver standardiseras för att redan i upphandlingsfas kunna kravställa geodata på rätt sätt och undvika att onödig tid läggs på att tvätta, skyffla och samordna data.

Arbetet med att samordna data är ständigt återkommande i både små och stora projekt, och vad det faktiskt innebär kostnadsmässigt är i de flesta fall näst intill omöjligt att särskilja. I stora infrastrukturprojekt är det särskilt svårt att lyfta ut kostnaderna då de är små i relation till annat. Kostnaden för att skyffla geodata är försvinnande liten om den jämförs med exempelvis kostnaden som skulle kunna uppstå om projektet drar ut på tiden och beläggs med vite. Därför är det sällan en kostnad som man aktivt arbetar för att minska.

Standardiseringen av processer och arbetssätt, och därigenom geodata, är något som är kostnadskrävande och utmanande. Och kostnadsminskningen som den medför är i sig inte en tillräcklig drivkraft. Däremot kommer det vara nödvändigt att försöka få bort så mycket av handpåläggning och dataskyffling som möjligt, för att kunna nyttja ny och kommande teknik, möjliggöra för automatisering och kunna fortsätta driva en digital samhällsbyggnadsprocess.

”Det är inte lätt att vara först ut, men om man inte försöker så blir det ingen förändring.”

– Alice Hugosson

Bakgrund till artikeln

Denna artikel är framtagen på beställning av GISS hösten 2020. Syftet med artikeln är att stötta GISS medlemmar med beslutsunderlag för kommande standardiseringsprojekt genom att belysa kostnader som uppstår i infrastrukturprojekt på grund av att geodata inte är standardiserade.

Artikeln är skriven av Evelina Östblom med stöd av kollegor på Agima Management AB och kommer att presenteras på något av GISS arrangemang under hösten 2020. Utgångspunkten har varit att hämta erfarenheter från intervjuer samt från uppdrag där Agima stöttat organisationer med datasamordning.

Agima vill rikta ett tack Alice Hugosson, Toomas Björck och Pontus Bengtson samt till alla andra som tagit sig tid för intervjuer och som bidragit till författarnas insikter och de slutsatser som beskrivs i artikeln.

Lär dig mer om geodatastandarder

- Geodata.se, nationell geodatastrategi
<https://www.geodata.se/styrande/nationell-geodatastrategi/>
- Lantmäteriet, ramverk för geodata baserat på standarder
<https://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Samverkan-med-andra/ramverk-for-geodata-baserat-pa-standarder/>
- Lantmäteriet, rapport Nationellt tillgängliggörande av geodata i samhällsbyggnadsprocessen
https://www.lantmateriet.se/contentassets/d1b98cb531e04328ab2027bbo4998fo8/slutrapport_med_bilagor-190426.pdf
- Lantmäteriet, Smartare samhällsbyggnadsprocess
<https://www.lantmateriet.se/sv/webb/smartare-samhallsbyggnadsprocess/>
- SIS, Svenska Institutet för Standarder, vägledning för relevanta standarder inom geodata
<https://www.sis.se/relevantastandarderfrgeodataenvgledning/>
- Smart built environment, temaområde Informationsinfrastruktur
<https://www.smartbuilt.se/temaomraaden/informationsinfrastruktur/>
- Smart built environment, Nationell standardiseringsstrategi för digital samhällsbyggnadsinformation
<https://www.smartbuilt.se/projekt/informationsinfrastruktur/nationell-standardiseringsstrategi/>

agima
MANAGEMENT AB

Agima Management AB | Luntmakargatan 66 | 113 51 Stockholm
www.agima.se | Org.nr 556846-9216